

HALACHIC AND HASHKAFIC ISSUES IN CONTEMPORARY SOCIETY

SERIES 2: 49 - MULTIPLE TRUTHS IN HALACHA & MIDRASH - PART 2 OU ISRAEL CENTER - WINTER 2022/23

- In Part 1 we saw some of the foundational sources on the issue of multiple truths in halacha.
- In particular, we looked at a 'pluralistic model' that understands that a multiplicity of truths is inherent in the spiritual reality. This means either that the heavenly world comprises multiple realities which were communicated at Sinai, or that the way in which we received Torah at Sinai was through a prism of multiple and legitimate understandings.
- This does not of course mean that EVERY understanding is valid, but it does give validity to more than one approach.
- In this 'pluralistic' model, the psak halacha is fixed by the halachic process on earth but this psak could shift to any of the other legitimate multiple truths.
 - In this shiur we will address a very different approach to halachic truth - the 'monistic model'. This asserts that there is ONE heavenly truth which we try to identify and rule in accordance with. But what if we get it wrong?
- We will also look briefly at the question of multiple truths in midrashic accounts of 'what happened' or 'facts on the ground'. How can there be more than one truth in such issues?

A] MONISTIC MODELS OF ELU V'ELU

A1] RASHI - ONE TRUTH BUT MANY SCENARIOS

1. כי פליגי תרי אמוראי צדין או צאיסור והיתר כל חד אמר הכי מיסתבר טעמא, אין כאן שקר - כל חד וחד סברא דידיה קאמר. מר יהיב טעמא להיתירא ומר יהיב טעמא לאיסורא. מר מדמי מילתא למילתא הכי ומר מדמי ליה צעניינא אחרינא. ואיכא למימר 'אלו ואלו דברי אלהים חיים הם' - זימנין דשייך האי טעמא וזימנין דשייך האי טעמא. שבעטס מתהפך לפי שינוי הדברים צשינוי מועט.

רש"י כתובות נז. ד"ה הא קמ"ל

Rashi appears to say that 'elu v'elu' does not mean that BOTH opinions are correct, but that one view is correct in any given situation. Since there are many different subtle factors that could change the case, it is important that we hear these different approaches which may apply in different situations.

2. עשה אוניך כאפרכסת - מאחר שכולן לזן לשמים. עשה אזנך שומעת ולמוד, ודע דברי כולן. וכשתדע להבחין אי זה יכשר - קבע הלכה כמותו.

רש"י חגיגה ג: ד"ה עשה אוניך כאפרכסת

Here, Rashi is clearer. It is legitimate to listen to multiple views when they are all 'leshem shamayim'. But ONLY one of them will be the correct opinion and we need to identify that.

A2] RAN - PARALLEL TRUTHS IN HEAVEN AND ON EARTH

3. כי אחרי שדברי המטמאים והמטהרים הפכיים בעצמם, אי אפשר ששניהם יסכימו לאמת, איך נאמר שכולן נאמרו למשה מפי הגבורה, ומי איכא ספיקא קמי שמיא (גיטין ה:)?!! אבל הענין כך על הדרך שכתבנו, שהשם יתברך מסר הכרעת אלה כולם לחכמי הדור, וצונו שנמשך אחריהם, ונמצא שמה שיסכימו הם בדבר מהדברים, הוא מה שנצטוו משה מפי הגבורה.

והנה יש כאן מקום עיון, כי זה ראוי שימשך על דעת מי שיחשוב שאין טעם למצות התורה כלל, אלא כולן נמשכות אחר הרצון לבד, ולפי זה אחר שהדבר מצד עצמו איננו ראוי להיות טמא או טהור דרך משל, אבל מה שטימאתה או טיהרתה נמשך אחר הרצון לבד, הנה אם כן לפי זה, הנמשך אחר כל מה שיניחו חכמי הדור, אי אפשר שיהיו דבריהם על הפך האמת, ואי אפשר שימשך מהענין ההוא בנפשותינו דבר מגונה כלל.

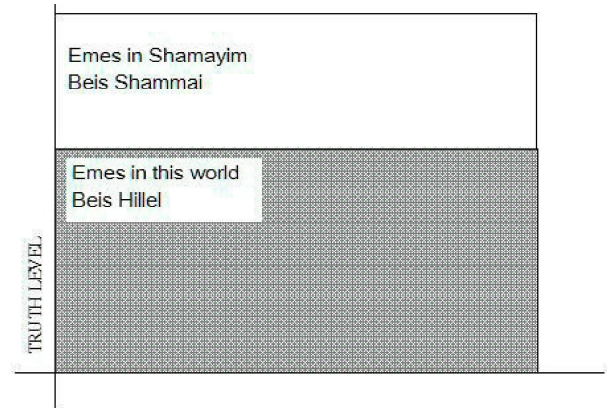
אבל אחרי שאנחנו לא נבחר בזה הדעת, אבל נאמין שכל מה שמנעתה התורה ממנו, מזיק אלינו, ומוליד רושם רע בנפשותינו, ואף על פי שלא נדע סיבתו, לפי זה הדעת, אם כן כשיסכימו החכמים בדבר אחד טמא שהוא טהור, מה יהיה, הלא הדבר ההוא יזיק אותנו ויפעל מה שבטבעו לפעול, ואף על פי שהסכימו בו החכמים שהוא טהור.

ואילו יסכימו הרופאים על סם אחד שהוא שוה, והוא על דרך משל חוס במעלה רביעית, שאין ספק שלא תמשך פעולת החוס בגוף כפי מה שיסכימו בו הרופאים, אבל כפי טבעו בעצמו. כן הדבר שאסרה לנו התורה מצד שהוא מזיק בנפש, איך ישתנה טבע הדבר ההוא מצד שהסכימו החכמים שהוא מותר, זה אי אפשר, רק על צד הפלא. והיה ראוי אם כן יותר שנמשך בזה על פי מה שתתברר לנו מצד נביא או בת קול, שעל דרך זה נתברר לנו אמיתת הדבר בעצמו!

ואני סובר עוד, שאי אפשר שימשך ממה שיכריעו הסנהדרין הפסד בנפש כלל, גם כי יאכילו דבר האיסור ושיאמרו בו שהוא מותר. לפי שהתיקון אשר ימשך בנפש מצד ההכרעה למצות החכמים מורי התורה, הוא הדבר היותר אהוב אצלו, כאמרו (ש"א טו:כב) הנה שמוע מזבח טוב, ותיקון ההוא אשר הוא מעותד להתילד בנפש מצד אכילת הדבר האסור ההוא. וכיוצא בדבר זה בעצמו יקרה בגוף, כי המאכל המזיק, כשיאכלהו האוכל על דעת שמועיל אליו, הנה מחשבתו תפעל באוכל ההוא, ויסור ממנו היזקו, אם לא שיהיה מופלג. כן הענין כשימשך האדם אחר מצות הסנהדרין, גם כי ישגו ויכירו בדבר האסור שהוא מותר, הימשכו אחר עצתם, והיותו נמשך אחריהם, יסיר מנפשו כל אותו רוע שהיה ראוי שיתילד מצד אכילת הדבר האסור ההוא. ולכן צותה התורה ואמרה לא תסור מן הדבר אשר יגידו אליך ימין ושמאל

דרשות הר"ן הדרוש האחד עשר

The Ran (Rabbeinu Nissim of Geronda, 14C) in his 7th Drasha explains that there are two levels of truth - (i) Ultimate Truth as understood in Shamayim (ii) Truth as understood in this world and defined by the understanding of the greatest minds of the Jewish people - a majority of the Sanhedrin. We do not necessarily connect with the truth in Shamayim but God does not expect that of us. We define and fix 'truth' on earth by majority analysis. 'These and those' are 'true' in that they are the product of proper scholarly analysis¹. Even though we understand that mitzvot are a spiritual reality with real consequences for our neshamot, it will not be a problem if we follow a halachic psak that proves to be 'incorrect' according to the heavenly truth. The reward for the mitzva of following the halachic process will outweigh any negativity that accrues from having done what turned out to be against the heavenly psak!

4. אבל הוא מטעם שהנכון לע"ד בזה שהיו רשאים ומחוייבין חכמי דורות האחרונים להורות אף שללא היו נחשבין הגיע להוראה בדורות חכמי הגמ'. שיש ודאי לחוש אולי לא כיוונו אמיתות הדין כפי שהוא האמת כלפי שמיא אבל האמת להוראה כבר נאמר לא בשמים היא. אלא כפי שנראה להחכם אחרי שעייין כראוי לברר ההלכה בש"ס ובפוסקים כפי כחו בכובד ראש וביראה מהשי"ת ונראה לו שכן הוא פסק הדין, הוא האמת להוראה ומחוייב להורות כן אף אם בעצם גליא כלפי שמיא שאינו כן הפירוש. ועל כזה נאמר שגם דבריו 'דברי אלקים חיים' מאחר שלו נראה הפירוש כמו שפסק ולא היה סתירה לדבריו. ויקבל שכר על הוראתו אף שהאמת אינו כפירושן. וזהו ענין כל מחלוקות רבותינו הראשונים והאחרונים שזה אוסר וזה מתיר. שכל זמן שלא נפסק כחד יכול כל אחד להורות במקומו כמו שסובר אף שהדין האמתי הוא רק כאחד מהן, ושני החכמים מקבלים שכר על הוראתם. ומטעם זה מצינו הרבה חלוקים גם באיסורים חמורים בין מקומות הנוהגים להורות כהרמב"ם והב"י ובין המקומות הנוהגים להורות כחכמי התוס' וכהרמ"א ושניהם הם דברי אלקים חיים אף שהאמת האמתי גליא כלפי שמים שהוא רק כאחד מהם.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א הקדמה

This is the approach of Rav Moshe Feinstein. In his introduction to the Igrot Moshe, he accepts that it is possible that halachic authorities many not rule in accordance with the 'heavenly psak'. But at the end of the day, all that God asks of us is to achieve the best 'earthly psak' that is possible.

A3] CHIDA, TORAH TEMIMA - SOME VIEWS ARE WRONG BUT THEY HELP TO ILLUMINATE AND CLARIFY THE CORRECT VIEW

5. אלו ואלו דברי אלהים חיים אין פירושו דשניהם אמת. אלא להיות דאין האור ניכר אלא מתוך החשך נמצא דהסברא המגגדת תועיל להבין הטב הסברא האמיתית בעצם ומצד זה קרי בה נמי דברי אלהים חיים ולעולם דסברא אחת אמת והסברא האחרת אינה אמת.

ס' פתח עיניים לחיד'א עמ' 88 (ערובין יג:)

A4] NETZIV - SOME VIEWS ARE WRONG BUT EACH HAS IMPORTANT HALACHIC INFORMATION TO IMPART FOR OTHER CASES

6. אבל יש כמה מחלוקות דכל דעה הוא אור בפ"ע שמאיר בחכמת התורה אע"ג שאין הלכה כמותו, ולא מיבעי לשיטת התוס' דבשעת הדחק סומכין על היחיד שמיקל, א"כ ה"ז הוראתו הוראה, ואפי' לשיטת רש"י ורמב"ם דא"א לפסוק כלל כאותו יחיד ... או במקום שאיפסק בפי' דלא כאותו דעה - כמו ב"ש במקום ב"ה שאינו משנה - מכ"מ דבריהם אור גדול לאיזה פרט שלא מענין המתבקש, או שנתפסים בדעה המתבקשת להלכה ונעשה עפ"י זה אבוקה גדולה. ונביא לדוגמא מחלוקת הראשונה בש"ס מאמתי קורין א"ש בערבית משעה שהכוהנים נכנסין לאכול בתרומתן עד סוף אשמורה הראשונה דברי הר"א וחכ"א עד חצות רג"א עד שיעלה עמוד השחר. והנה בגמרא דילן פסק כר"ג ובירו' פסקו כחכמים, אבל דעת ר"א ודאי דעה דחוי' מהלכה, שמא תאמר אין אור תורה בדברי ר"א חלילה לא כן הוא, אלא ה"ז ניצוץ מאיר לענין אחר, דמדבריו למדנו דג' משמרות היו הלילה ויש בזה חכמה עמוקה, ואור נעלה

קדמת העמק של הנצי"ב (מוסד הרב) עמ' 18-19

7. על ידי הטעויות שיש בדברי תורה שטועה ואחר כך עומד על האמת ... רק הוא כדי לעמוד על דברי תורה להוציא יקר מזולל ואז דברי תורה נקרא מכשלה נוקבא לגבי מכשול דכר. ומקבלת הנפש העשוקה ההוא שהוא המכשול ומוציאתו לאור ולקדושה שגם בה נארע מכשלה והעמדה על האמת ואמנם באמת הוא חס ושלום לא נכשל רק לשעה

ספר צדקת הצדיק - אות קטז

B] HARMONISTIC MODELS OF ELU V'ELU

8. טז) בכל חידושין דאורייתא אי אפשר להיות דבר מבורר שלא יהיה נטיה לכאן ולכאן כמו שאמרו (תניגה ג.) הללו מטמאין וכו' ואלו ואלו דברי אלוקים חיים (עירובין ג.) - פירוש אלהים בעל הכחות - כולם הנפרדים שבעולם. וזהו לשון רבים ... ויש חלוקות של חיים ועל זה נאמר (משלי כא:א) פלגי מים לב מלך ביד ... ואין מים אלא תורה (בבא קמא יז.) והם נפלגים למעיינות שונים לאסור ולהתיר וכסבורים אנו שהוא בדעתו של חכם ואינו כן אלא גם זה ביד ה' שמאיר עיניו ומטה לבבו כפי החפץ ורצון אלהי לבד. ולכך נקרא דברי אלהים חיים דבאמת הן דברי השם יתברך כמו שאמרו (בבא בתרא יב.) דמן החכמים לא ניטלה נבואה דבאמת הוא מהשם יתברך כנבואה ... והיינו דיבורו דהשם יתברך דהדיבור דהשם יתברך ממש בגרונו של נביא והדיבור הוא התגלות לפועל ובהתגלות אי אפשר להיות שני הפכים בנושא אחד כידוע דשכל בני אדם מכחיש זה כנודע מדברי רמב"ם. אבל חכם הוא דבוק בחכמתו של השם יתברך שהוא במחשבה שבמוח שם אפשר להיות שני הפכים בנושא אחד:

ולא עוד אלא שהוא כמעט מוכרח כפי מה שישד השם יתברך כל הבריאה דבר והיפוכו כידוע מספר יצירה אין לך דבר בעולם שלא יהיה היפוכו ממש גם כן ובודאי יש לזה רשימו בחכמתו יתברך שהוא שורש הרצון המוציא לפועל. רק שבפועל שני ההפכים אינם בנושא אחד כשהוא יום אינו לילה וכשהוא לילה אינו יום מה שאין כן במקור שם כולא חד

ספר רסיסי לילה - אות טז

9. ה' יברך את עמו בשלום. וברכת השלום, הבאה עם העז, היא השלום של ההתאחדות כל ההפכים, אבל צריך שימצאו הפכים כדי שיהיה מי שיעבוד ומי שיתאחד. ואז הברכה ניכרת ע"י הכח של 'אלו ואלו דברי אלקים חיים'. ועל כן שלום הוא שמו של הקב"ה, שהוא בעל הכחות כולם - הכל יכול וכוללם יחד ...

עולת ראייה של הרב א.י. קוק עמ' 331

There is also a 'Harmonistic Model' according to which the multiplicity of truth and reality is only something that appears from our human perspective. In fact, in the Heavenly and infinite world of God, all of these truths can co-exist as one truth from God's perspective.

C] ELU V'ELU IN MIDRASH

10. (א) ויהי בימים ההם ומלך אין בישראל ויהי איש לוי גר בפרתני הר-אפרים ויקחלו אשה פילגש מגיבת לחם יהודה: (ב) ותזנה עליו פילגשו ותלך מאתו אל-בית אביה אל-בית לחם יהודה ותהי-שם ימים ארבעה חודשים:

שופטים יט:א-ב

The account of the Pilegash MiGiva relates that the pilegash somehow betrayed ('vatizne') her husband and was sent away. But the text does not identify what she did wrong.

11. ותזנה עליו פילגשו - רבי אביתר אמר: זבוב מצא לה, ר' יונתן אמר: נימא מצא לה. ואשכחיה ר' אביתר לאליהו, א"ל: מאי קא עביד הקב"ה? א"ל: עסיק בפילגש בגבעה, ומאי קאמר? אמר ליה: 'אביתר בני כך הוא אומר, יונתן בני כך הוא אומר.' א"ל: ח"ו, ומי איכא ספיקא קמי שמיא?! א"ל: אלו ואלו דברי אלהים חיים הן. זבוב מצא ולא הקפיד, נימא מצא והקפיד. אמר רב יהודה: זבוב בקערה, ונימא באותו מקום, זבוב - מאיסותא, ונימא - סכנתא. איכא דאמרי: אידי ואידי בקערה, זבוב - אונסא, ונימא - פשיעותא

גיטין ו:

Chazal give two opinions as to the misdeed of the pilegash against her husband - either there was a fly in his food or a hair (either in his food or on her body). Eliyahu appears to say that God himself accepts BOTH opinions and, indeed, repeats them over in the name of the Rabbis who said them! This is also part of the concept of 'Elu V'Elu Divrei Elokim Chaim'. The Gemara then seeks to harmonize both views to show how they indeed both could have 'happened'.

- Are they arguing about a historical event? If so, how can both opinions be correct?

C1] HOW OLD WAS YITZCHAK AT THE AKEIDA?

12. בן ארבעים שנה - שכרי כשזא אצרהס מהר המוריה נתצטר שגולדה רצקה, וילחק היה בן שלשים ושצט שנה, שכרי צו צפרק מתה שרה, ומשגולד ילחק עד העקידה שמתה שרה שלושים ושצט שנה

רש"י בראשית כהב

Rashi explains, based on Chazal in Seder Olam Rabba, that Yitzchak was 37 at the time of the Akeida.

13. ורז"ל אמרו שהיה ילחק כאשר נעקד בן שלשים ושצט שנים. ואס דצרי קצלה נקבל! ומדרך סצרא אין זה נכון, שהיה ראוי שתהיה לדקת ילחק גלויה, ויהיה שכרו כפול משכר אציו שמסר עצמו צרלנו לשחיטה, ואין צכתוב מאומה על ילחק. ואחרים אמרו שהי' בן חמש שנים, גם זה לא יתכן, צעצור שנשא עני העולה. והקרוב אל הדעת שהיה קרוב ל"ג שנים, והכריחו אציו ועקדו שלא צרלנו. והעד שאציו הסתיר הסוד ממנו, ואמר אלהים יראה לו השם, כי אילו אמר לו אתה העולה, יתכן שיצרח.

אבן עזרא בראשית כבד

Ibn Ezra rejects this position based on a more 'pshat' reading of the text. According to him, Yitzchak was around 13, although Ibn Ezra is prepared to accept the position of Chazal if this was indeed a historical tradition handed down.

C2] WAS NIMROD A TZADIK OR A RASHI

14. וכוש ילד את נמרד הוא החל להיות גבר בארץ: הוא היה גבר ציד לפני ה' על בן יאמר פנמרד גבור ציד לפני ה'

בראשית יח-ט

The Torah describes Nimrod as a 'mighty hunter before God'.

15. נמרוד: אל תצקש טעם לכל השמות, אס לא נכתב, והוא החל להראות גבורות בני אדם על החיות, כי היה גבור ציד. וטעם לפני ה': שהיה צונה מזבחות ומעלה אותם החיות עולה לשם, וזו דרך הפשט, והדרש דרך אחרת.

אבן עזרא שם

Ibn Ezra understands that this is a positive statement and that he sacrificed many offerings to God. The fact that his name implies a rebellion (against God?) is irrelevant since the Torah does not explicitly state this meaning.

16. ורבי אברהם פירש הפך הענין על דרך פשוט, כי הוא החל להיות גבור על החיות לצוד אותן. ופירש "לפני ה'" שהיה בונה מזבחות ומעלה את החיות לעולה לפני השם. ואין דבריו נראין, והנה הוא מצדיק רשע, כי רבותינו ידעו רשעו בקבלה.

רמב"ן שם

The Ramban accuses Ibn Ezra of going against a rabbinic tradition that Nimrod was wicked?

- Are the Ramban and Ibn Ezra arguing about the historical figure of Nimrod? If so, how can both opinions be correct?

C3] WHAT SHAPE WAS THE TOP OF THE BEAMS OF THE MISHKAN?

17. וַיְהִי תֵאֵמָם מִלְמַטָּה וַיִּחַדּוּ יְהוּי תַמִּים עַל-רֵאשׁוֹ.....

שמות כו:כד

The Torah states that the wooden beams of the Mishkan were 'tamim' (matched?) at the top.

18. וַיַּעֲמְדוּ הַמַּיִם הַיַּרְדִּים מִלְמַעְלָה קָמוּ וַנִּדְאָחַד הַרְחֵק מְאֹד בְּאֵדָם מֵאֵדָם הָעִיר אֲשֶׁר מִצַּד צְרַתָּן וַהֲיָרְדִים עַל יָם הָעַרְבָּה יָם-הַמִּלְחָ תָּמוּ נִכְרְתוּ וְהָעַם עָבְרוּ נֶגְדַיְרִיחוֹ:

יהושע ג:טז

The book of Yehoshua states that the waters of the Jordan were 'tamu nichretu' (completely cut off) when they split.

19. תָּנוּ רַבְנָן: קִרְשִׁים מִלְמַטָּן עוֹבֵיין אַמָּה, וּמִלְמַעְלָן כְּלִין וְהוֹלְכִין עַד כְּאַצְבָּע, שְׁנֵאמַר יְהוּי תַמִּים עַל רֵאשׁוֹ, וְלֵהֲלֵן הוּא אוֹמַר תָּמוּ נִכְרְתוּ - דְּבַרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי נְחֵמְיָה אוֹמַר: כֶּשֶׁם שֶׁמִּלְמַטָּן עוֹבֵיין אַמָּה, כֵּךְ מִלְמַעְלָן עוֹבֵיין אַמָּה, שְׁנֵאמַר יַחְדוּ.

שבת צח:

Chazal disagree on the shape of the beams of the Mishkan. R. Yehuda learns (based on the verse in Yehoshua) that the beams were tapered at the top. R. Nechemia learns that they were square at the top and the same width throughout. Can both opinions be correct? If not, who is 'right'? Are they arguing about the actual beams of the Mishkan? If not, what are they arguing about?

C4] HISTORICAL TRUTH AND TEXTUAL TRUTH

20.

[יג, ב] אלו ואלו דברי אלהים חיים. וא"ת גבי איסור והיתר היכי שייך לומר אילו ואילו דברי אלהים חיים, אם הוא אסור אינו מותר ואם הוא מותר אינו אסור. ואומר מר"פ נ"ע דמצא בתוס' הר"ר יחיאל דאיתא במדרש⁴⁸² דהקב"ה שנאה התורה למשה בארבעים ותשעה פנים מותר ובארבעים ותשעה פנים אסור, אמר משה להקב"ה מה אעשה, א"ל הקב"ה הלך אחר רוב חכמי הדור אם רוב חכמי הדור מסכימים להיתר יהא מותר⁴⁸³. ומ"מ קשה ממעשים שכבר היו, כגון ממצב⁴⁸⁴ דחד מוכח מקרא דהיה ששים וחד מוכח מקרא דהיה עשרים, והתם היכי שייך לומר אילו ואילו דברי אלהים חיים, דהא ליכא למימר הלך אחר רוב חכמי הדור, דהא לא היה אלא בחד ענינא. וי"ל דגם כולהו לא היה אלא בחד ענינא, אלא חד מוכח מקרא דבדין ה"י לו להיות הכי וחד מוכח מקרא דבדין היה לו להיות הכי, והא דקאמר אילו ואילו דברי אלהים חיים, פ"י דמתוך הפסוקים יש משמעות למידרש כמר וכמר, אבל ודאי לא היה אלא בענין אחד⁴⁸⁵.

תוספות ר' פרץ עירובין יג: ד'ה אלו ואלו

Tosafot Rabbeinu Peretz suggests that, when it comes to historical facts, different opinions do not debate the historical reality, but rather the meaning of the verses. In historical terms, there was only ONE truth, but in textual terms there can be many.

21. הנה בשנת תרצ"ה כתבתי (קריית ספר הנ"ל עמ' 57): "עלינו לציין שיש להבדיל בין טעות סופרים שנשתרשה בקבוצה של כתבי ובין מסורת (נכונה או מוטעית) שנתקבלות בארצות ידועות". אבל עכשו רואה אני צורך לברר ולהרחיב את דברי, והיינו שעלינו להבדיל בין האמת המוחלטת - ההיסטורית - ובין האמת של הטיכסט. האמת ההיסטורית היא אחת ורק אחת, אבל האמת של הטיכסט מיוחדת לטיכסט, כל טיכסט וטיכסט והאמת שלו - לפי המקור שממנו שאב. ואם יש שינוי בגירסת המשנה בין הבבלי והירושלמי, הרי האמת ההיסטורית היא רק אחת - או בבבלי או כירושלמי, אבל האמת של הטיכסט היא במשנת הבבלי כמסורת הבבלי ובמשנת הירושלמי כמסורת הירושלמי. ומי שמשנה את הגירסא במשנה לפי האמת ההיסטורית, הרי הוא מטשטש מסורת וחוטא כלפי התרבות!

ר' ש. ליברמן - קריית ספר עמ' 324

Professor Shaul Lieberman give a similar explanation when addressing differing textual variants in manuscripts. If the Bavli and the Yerushalmi differ in their wording of a Mishna, there was only one historical text of the Mishna and both of these variants cannot be correct. But there are two valid TEXTUAL traditions, each of which has to be explained and interpreted in its own right. To simply 'correct' the text of the Mishna in accordance with one of the variants is to blur and occlude a valid textual truth.

22.

סוף דבר, מכל זה אנו למדים שעלינו להתייחס בכבוד ראש לגירסאות השונות של כתבי היד והראשונים, ואין להחליט שרק אחת מן הגירסאות נכונה. אלא יתכן שבכמה מקרים שתי הגירסאות נכונות. כל אחת בהתאם למסורת שעל פיה נוצרה², וכל אחת היא אמיתית – אמת של הטיקסט, אעפ"י שהאמת המוחלטת ההיסטורית היא רק אחת. ועיון מה שכתבתי בקרית ספר שי"ד עמ' 324.

תוספת ראשונים של ר' ש. ליברמן כרך ד' עמ' 15

23.

ב) בנוגע להשאלה מקרשי המשכן¹. הנה בודאי יודע אתה כי סוגיות כאלו נמצאות הן בתלמוד במספר מרובה. ועל כן הנני דן בפשיטות דנקטת סוגיא דקרשי המשכן בתור דוגמא. וממילא מובן שהתשובה תהא כללית מקפת כל הסוגיות הדומות. אלא שמכיון שאתה העמדת את קרשי המשכן לדוגמא, גם דברי יתיחסו לאותה עובדא בתור משל. הנה ידוע לך שהיו בישראל כמה וכמה גניזות. נגזו הלוחות, נגזו המשכן, נגזו הארון וכו'. ובודאי שמכל גניזה היו תוצאות בדרכי התורה ועבודה. ומפורש הוא הדבר בכתוב בדברי יאשיהו המלך בשעת גניזת הארון, שאמר שגניזת הארון הולידה חידוש באופיה של תורה ועבודה². והוא הדין והיא המדה בכל הגניזות. והנה כשם שאפשר לנגזו חפץ, כמו כן אפשר להסתיר ידיעה. ועליך לדעת כי בשעה שפלוגי אלמוני סובר כי קרשי המשכן נעשו באופן ידוע, שונה מכפי שהיתה המציאות באמת – הרי זה אינו אלא טועה. אבל בשעה שחכם מחכמי המסורה של תשבע³ פ"ש, התורה גיתנה על דעתם" (ל' הרמב"ן)⁴ שהם הם אנשי עצתו של יוצר בראשית, כשהוא סובר שקרשי המשכן נעשו באופן שונה מכפי שהיתה המציאות באמת – הרי אין זה אלא גניזה בכוח הדעת. כשם שגוף המשכן נגזו, לפי רצונו של מקום, כמו כן יש מהלך שגם הידיעות על ענינו ובנינו של משכן ידונו לגניזה. אלא שבזמן שמקום גניזתו של גוף המשכן הוא בחללא דעלמא – הרי גניזת הידיעה על אודות המשכן הוא בכוח הדעת של חכמי המסורה. וממילא במקום שהידיעה על אודות פרט אחד מבנין המשכן נוגעת לנו היום להלכה, (כגונא דסוגיא דשבת דקרשים שעליך הנך דן) – אז אם חכם מחכמי המסורה של תשבע⁵ פ"א לא כיון אל מציאותו של גוף הבנין הרי דוקא ע"י זה כוון לרצונו של מקום. מפני שבאופן זה רצונו של מקום הוא לצרף את גניזת הידיעה לגניזת הגוף. וממילא ההלכה היוצאת מסברתו של חכם זה היא היא ההלכה האמיתית. וכל מציאות יש לה "אמת" שלה. וגם המציאות של תורה יש לה אמת משלה. והאמת של מציאות תורה הוא הכוון לרצון השם. וכששני האמוראים חולקים באופן עשייתם של קרשי המשכן, פירוש מחלקותם הוא "כיצד נגלתה לפנינו עכשו תמונת קרשי המשכן"? מפני שההלכה היוצאת מפלוגתא זו אינה תלויה לגמרי במציאותם של קרשי המשכן, אלא באופן גילויים. (גניזת קדשי כנס"י היא היא גופה של תורה. מפני שכל גניזה פועלת היא על מהלך חיי הקדושה בישראל).

ומחלוקת האמוראים היא כיצד עלינו לדרוש את הפסוקים הדנים בענין זה. מפני שדרשות הפסוקים אצל חכמי תשבע"פ הוא הוא רצונו של מקום בגילוי ענין זה בכוח הדעת. וכל פרט ממציאיות גופו של משכן שחכמי תשבע"פ לא מצאו מקום לדרוש אותו מן הכתובים או מן סברתם, אינה אלא גניזה. וכשיעמוד ב"ד גדול בחכמה ובמנין מן הב"ד הקודם,

2 דברי הימים ב', לה, ג.

3 דברים יז, יא. ועיין השגות הרמב"ן לס' המצוות שריז א'.

אשר ע"פ דין יש לו כוח לבטל את דברי הב"ד הקודם, וידרוש את הפסוקים באופן אחר המהפך את תמונת הענינים מן הקצה אל הקצה, אז נאמר כי רצונו של מקום הוא עכשו לגלות את מה שנגזו מקודם. ואלו ואלו הם דברי אלקים חיים. כמובן, שמקומם היחידי של גניזות אלה וגילויים אלה אינם אלא בכוח הדעת של חכמי תשבע"פ לבד. כל דעת אחרת הנמצאת בעולם מופקעת היא מכל המהלך הזה של גילוי וגניזה. וממילא אין אנו אומרים עליה אלא אחת משתים: או שזה טעות או שזה נכון. אבל כל סברותיהם דעותיהם ודרשותיהם של חכמי המסורה של תשבע"פ מופקעים הם מעצם ההבחנה של נכון ובלתי נכון. ואין אנו מבחינים בזה אלא הופעה של גילוי או הופעה של גניזה. אידי ואידי רצונו של מקום הם. אלו ואלו דברי א' חיים.

השתדלתי להסביר לך את הענין כפי הדברים שהעלה אותם הקולמוס בשעה זו בידי. יוכל להיות שעדיין לא תספיק לך ההסברה הזו. ואם באמת כן הוא, אל תהסס ותודיע לי תיכף את הנקודות המטושטשות אצלך. ובל"נ אשתדל להבהירם. כן דברתי, דברים הללו הם אבן השתיה של אמונת תשבע"פ. וחלילה לי לגנוז את אבן השתיה הזו מדעתו של חכם כמותך.

רכב וצלח והשי"ת יזמין לך דרכים להוצאת כשרונותיך מן הכוח אל הפועל.

כעתירת נפש דורשת טובתך כל הימים

יצחק הוטנר

פחד יצחק אגרות ומכתבים ל (עמ' 52-49)

Rav Hutner has a similar approach. Different opinions in Torah about historical realities are not judged by the accuracy of how they match that historical reality, which is now hidden (ganuz) from us and impossible to identify. The opinions have their own validity as Torah Shebe'al Peh.